

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ การวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของตัวอย่างทาง
 สิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับอ่างเก็บน้ำที่มีสภาพกรด
 ของเหมืองถ่านหิน อำเภอถ้ำเสือ จังหวัดลำพูน

ผู้เขียน นายจิรพัฒน์พงษ์ เสนาบุตร

ปริญญา วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เคมี)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผศ. ดร. สมพร จันทระ ประธานกรรมการ
 อ.ดร. อุไร เตังเจริญกุล กรรมการ

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของตัวอย่างทางสิ่งแวดล้อม
 ประกอบด้วย ตัวอย่างน้ำฝน ตัวอย่างน้ำ และตัวอย่างดิน ที่มีความสัมพันธ์กับอ่างเก็บน้ำที่มีสภาพ
 กรดของเหมืองถ่านหิน อำเภอถ้ำเสือ จังหวัดลำพูน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของสปีชีส์ทางเคมีและ
 ประเมินแหล่งกำเนิดมลพิษที่มีความสัมพันธ์กับน้ำในอ่างเก็บน้ำที่มีสภาพกรด ทำการเก็บตัวอย่าง
 น้ำฝนแบบสะสมเป็นรายสัปดาห์ตลอดระยะเวลา 5 เดือน (กรกฎาคม – พฤศจิกายน 2551)
 ได้ปริมาณฝนตกสะสม 481 มิลลิเมตร ส่วนการเก็บตัวอย่างน้ำและดินดำเนินการ 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1
 วันที่ 10 ตุลาคม 2551 เป็นตัวแทนฤดูฝน และครั้งที่ 2 วันที่ 23 มีนาคม 2552 เพื่อเป็นตัวแทนฤดูแล้ง
 โดยเก็บตัวอย่างน้ำบริเวณผิวน้ำจำนวน 7 จุดรอบอ่างเก็บน้ำ และอีก 1 จุด บริเวณกลางอ่างเก็บน้ำ
 ซึ่งได้เก็บตัวอย่างน้ำตามระดับความลึกทุกระยะ 5 เมตรด้วย (0-20 เมตร) และเก็บตัวอย่างดินจาก
 บริเวณชายขอบของอ่างเก็บน้ำซึ่งเป็นบริเวณที่น้ำท่วมถึง และบริเวณที่น้ำท่วมไม่ถึง รอบอ่างเก็บน้ำ
 ในตำแหน่งเดียวกับการเก็บตัวอย่างน้ำ บริเวณละ 7 จุด รวม 14 ตัวอย่าง ในตัวอย่างทุกประเภทมี
 การวัดค่าพีเอช ค่าการนำไฟฟ้า และวิเคราะห์ปริมาณไอออน แต่สำหรับตัวอย่างน้ำนั้นมีการ
 ตรวจวัดพารามิเตอร์ทางกายภาพและเคมีเพิ่มเติม เพื่อนำไปประเมินคุณภาพน้ำโดยใช้ดัชนีทางเคมี
 นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์ปริมาณ โลหะ 6 ชนิด คือ เหล็ก แมงกานีส คอปเปอร์ แคดเมียม สังกะสี
 และสารหนูในตัวอย่างน้ำและตัวอย่างดินด้วย

ผลการตรวจวัดพบว่าค่าพีเอชในตัวอย่างน้ำฝนอยู่ในช่วง 7.6-9.0 ค่าการนำไฟฟ้าอยู่ในช่วง
 3.1-5.8 ไมโครซีเมนต์ต่อเซนติเมตร ส่วนค่าพีเอชและค่าการนำไฟฟ้าของตัวอย่างดินจำนวน 14

ตัวอย่างอยู่ในช่วง 3.1-6.6 และ 22-952 ไมโครซีเมนต์ต่อเซนติเมตร ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์พารามิเตอร์ทางกายภาพและเคมีของตัวอย่างน้ำ ได้แก่ อุณหภูมิน้ำ (28-30 องศาเซลเซียส) พีเอช (4.1-4.5) ค่าการนำไฟฟ้า (1050-1221 ไมโครซีเมนต์ต่อเซนติเมตร) ออกซิเจนละลายน้ำ (DO) (4.5-8.2 มิลลิกรัมต่อลิตร) ความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ (BOD₅) (2.9-3.4 มิลลิกรัมต่อลิตร) ปริมาณแอมโมเนียม-ไนโตรเจน (NH₄⁺-N) (0.36-0.58 มิลลิกรัมต่อลิตร) ไนเตรต-ไนโตรเจน (NO₃⁻-N) (0.30-0.47 มิลลิกรัมต่อลิตร) และ ออร์โธฟอสเฟต (o-PO₄³⁻) (1.30-1.39 มิลลิกรัมต่อลิตร) พบว่าไม่มีความแตกต่างกันในแต่ละจุดเก็บตัวอย่าง

การวิเคราะห์องค์ประกอบของไอออนในตัวอย่างน้ำฝน ตัวอย่างน้ำ และตัวอย่างดิน ด้วยเทคนิคไอออนโครมาโตกราฟี พบว่า ปริมาณไอออนลบที่พบมากที่สุดในตัวอย่างเป็นน้ำฝนคือ ไนเตรต (0.8-7.8 ไมโครโมลต่อลิตร) ส่วนไอออนบวกได้แก่ โซเดียม (40-55 ไมโครโมลต่อลิตร) และ แคลเซียม (1.7-54 ไมโครโมลต่อลิตร) ปริมาณไอออนลบในตัวอย่างเป็นน้ำจากมากไปน้อย คือ ซัลเฟต ไนเตรต และคลอไรด์ ตามลำดับ ในขณะที่ปริมาณไอออนบวก คือ แคลเซียม แมกนีเซียม และโซเดียม ตามลำดับ โดยปริมาณไอออนบวกและไอออนลบที่ตรวจพบมากที่สุด คือ แคลเซียม (268-357 มิลลิกรัมต่อลิตร) และ ซัลเฟต (510-620 มิลลิกรัมต่อลิตร) ตามลำดับ ปริมาณไอออนในตัวอย่างเป็นดินจากมากไปน้อย คือ ซัลเฟต ฟอสเฟต และไนเตรต และ แคลเซียม โซเดียม แมกนีเซียม และโพแทสเซียม โดยปริมาณของซัลเฟตอยู่ในช่วง 0.004-7.2 กรัมต่อกิโลกรัม และ แคลเซียมอยู่ในช่วง 0.014-1.42 กรัมต่อกิโลกรัม การวิเคราะห์ปริมาณโลหะในตัวอย่างเป็นน้ำ และตัวอย่างดิน ด้วยเทคนิคอินดักทีฟลี คับเปิลพลาสมา-ออฟติกคอลอิมิชั่น สเปกโตรโฟโตเมทรี พบปริมาณแมงกานีสมากที่สุดในตัวอย่างเป็นน้ำ (7.5-10.0 มิลลิกรัมต่อลิตร) และพบปริมาณเหล็กมากที่สุดในตัวอย่างเป็นดิน (10.0-30.8 กรัมต่อกิโลกรัม)

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของตัวอย่างสิ่งแวดล้อมทั้งสามประเภท สรุปได้ว่า น้ำฝนไม่ใช่สาเหตุของความเป็นกรดของน้ำในอ่างเก็บน้ำ แต่สาเหตุหลักคือลักษณะทางธรณีเคมีของดินในบริเวณดังกล่าว เมื่อดินที่มีองค์ประกอบของไพไรต์ (FeS₂) ถูกออกซิไดซ์ในน้ำ จะมีการปลดปล่อยไฮโดรเจนไอออนและซัลเฟตไอออนออกมาในระบบของแหล่งน้ำนั้น ทำให้น้ำมีความเป็นกรดและมีปริมาณซัลเฟตไอออนสูง

Thesis Title	Chemical Composition Analysis of Environmental Samples in Relation with Acidic Coal Mine Reservoir, Li District, Lamphun Province	
Author	Mr. Jirapatpong Sanabut	
Degree	Master of Science (Chemistry)	
Thesis Advisory Committee	Asst. Prof. Dr. Somporn Chantara	Chairperson
	Dr. Urai Tengjaroenkul	Member

ABSTRACT

This study aims to analyze chemical composition of environmental samples including rain water, water and soil samples in relation with the acidic coal mine reservoir, Li District, Lamphun Province and to find out relationship of chemical species to assess sources of pollutants to the acidic reservoir. Rain water samples were continuously collected on a weekly basis for 5 months (July – November 2008). Total precipitation was 481 mm. Water and soil samples were collected two times in October 2008 (wet season) and March 2009 (dry season). Surface water samples were collected from 7 sampling points around the reservoir and 1 more point at the middle, where water samples were collected every 5 meters along the depth (0-20 m). All together 14 surface soil samples were collected from the edge (7 samples) and the bank (7 samples) of the reservoir at the position nearby the water sampling points. pH, electroconductivity (EC) and ion compositions were analysed in all sample types. In case of water samples, some other physico-chemical parameters were also measured for water quality assessment based on chemical index. Moreover, some elements i.e. iron, manganese, copper, cadmium, zinc and arsenic were also measured both in water and soil samples.

It was found that pH value of rain water samples oscillated in the range from 7.6-9.0, while EC were 3.1-5.8 $\mu\text{S cm}^{-1}$. pH and EC values of 14 soil samples were 3.1-6.6 and 22-952 $\mu\text{S cm}^{-1}$, respectively. Values of physico-chemical parameters of water samples including temperature (28-30 $^{\circ}\text{C}$), pH (4.1-4.5), EC (1050-1221 $\mu\text{S cm}^{-1}$), DO (4.5-8.2 mg L $^{-1}$), BOD $_5$

(2.9-3.4 mg L⁻¹), NH₄⁺-N (0.36-0.58 mg.L⁻¹), NO₃⁻-N (0.30-0.47 mg L⁻¹) and o-PO₄³⁻-P (1.30-1.39 mg L⁻¹) were not different between sites.

Ion composition of rain water, water and soil samples were analyzed by ion chromatography. In rain water samples, anion with highest concentration was NO₃⁻ (0.8-7.8 μmol L⁻¹), while cations were Na⁺ (40-55 μmol L⁻¹) and Ca²⁺ (1.7-54 μmol L⁻¹). Anions concentrations of water samples in descending order were SO₄²⁻ >> NO₃⁻ > Cl⁻, while those of cations were Ca²⁺ >> Mg²⁺ > Na⁺. The dominate cation and anion were Ca²⁺ (268-357 mg L⁻¹) and SO₄²⁻ (510-620 mg L⁻¹), respectively. Ion concentrations in soil samples were SO₄²⁻ > PO₄³⁻ > NO₃⁻ and Ca²⁺ > Na⁺ > Mg²⁺ > K⁺. The SO₄²⁻ concentrations in soil samples ranged from 0.004-7.2 g kg⁻¹, while Ca²⁺ ranged from 0.014-1.42 g kg⁻¹. Metal composition of water and soil samples were analysed by inductively couple plasma-optical emission spectrophotometry. Manganese and iron were the metals with highest concentrations in water (7.5-10.0 mg L⁻¹) and soil samples (10.0-30.8 g kg⁻¹), respectively.

According to the chemical compositions found in three types of environmental samples, it could be concluded that rain water was not responsible for acidic water in the reservoir. The major source could be the geochemistry of the soil in that area. When soil containing pyrite (FeS₂) is oxidized in water, H⁺ and SO₄²⁻ ions will be released into water system. Therefore, water in the reservoir is acidic and contains high content of sulfate ion.